

IN MEMORIAM: GERT HEKMA (1951-2022)

Op 19 april 2022 overleed Gert Hekma. Hoewel hij al even gezondheidsproblemen had, was het overlijden onverwachts, en kwam het nieuws van zijn (gelukkig zachte) overlijden bij vrienden en collega's bijzonder hard aan. Voor de meeste geografen en planologen zal zijn naam niet per se een belletje doen rinkelen. Niet alleen omdat Gert Hekma socioloog en antropoloog is, maar ook omdat hij als docent homostudies aan de Universiteit van Amsterdam rond seks en seksualiteit werkte - onderwerpen die niet bepaald tot de standaard canon van de Belgische en Nederlandse geografie en planologie behoren. Trouwe AGORA-lezers zullen de naam Gert Hekma daarentegen wél kennen: hij schreef - niet toevallig - bijdragen voor de themanummers 'Seksualiteit' (2013-1) en 'Lust en liefde' (2020-4). Voor mij was het themanummer 'Seksualiteit' mijn eerste kennismaking met Gert en de rechtstreekse aanleiding om hem uit te nodigen voor een (druk bijgewoonde) lezing in Leuven in november 2012. Hij droeg satijn en Adidas, zoals hij altijd bleek te doen. Het was mijn eerste ontmoeting en er zouden er nog vele volgen, de meeste daarvan in zijn geliefde Amsterdam, waar hij woonde in een huis (maar zeg gerust bibliotheek, inclusief audiotour) op de Wallen.

is (bewust) nooit ver weg. Hekma neemt het op voor mensen wiens voorkeuren niet geaccepteerd worden. Meer zelfs, de kern van Hekma's werk is, althans in mijn ogen, dat hij radicaal alle vormen van seksualiteit en seks gelijk stelt. Voor hem is er geen onderscheid tussen goede of slechte seks, tussen seks die binnen en buiten de normen valt. Zijn boek (hij noemde het zelf steevast 'boekje', anderen noemen het zijn magnum opus) "ABC van perversies" is daar het mooiste voorbeeld van. Het is een olijsting, met uitleg, vaak ook zinnenprikkelende beelden, en her en der persoonlijke suggesties van alle vormen van seks die buiten de heteronorm vallen. Trouwens, het waren psychiaters die aan het einde van de 19de eeuw het woord perversie ontwikkelden voor alle seksuele variaties op de heteronorm en ze als psychische stoornissen benoemden (zie hier de link met Foucault's werk). De meeste woorden

voor perverse interesses, zo legt Hekma uit in de inleiding van zijn boek, werden ook in die tijd uitgevonden: homoseksualiteit, met als variaties uranisme en seksuele inversie, sadisme en masochisme, pedofilie, fetisjisme, exhibitionisme, voyeurisme, zoöfilie, necrofilie, coprofilie, travestie en vele andere termen die we inmiddels zodanig gewend (zoals heteroseksualiteit) of al lang weer vergeten zijn (zoek gerust eens agorafilie op). Alle vormen van lust en seks komen aan bod, alfabetisch gerangschikt, en worden hierdoor als gelijken voorgesteld. En zo heeft Hekma het ook bedoeld. Al moet de heteronorm, die coitale heteroseks binnen een monogame relatie vooropstelt, wel wijken.

Het radicaal doortrekken van dit gelijkheidsprincipe bepaalde Hekma's denken en handelen, zijn manier van zijn en doen. Het dragen van satijn en Adidas is niet toevallig: in een interview met Folia beschrijft hij hoe hij als jongetje in Bedum naar de satijnen voetbalbroekjes van dorpsgenoten keek die op zondag naar het voetbalveld gingen, terwijl hij naar de kerk moest. "Die jongens bezorgden me een waas voor de ogen. Wat geil! Voetbal was toch zeker veel leuker dan de kerkgang? Tegenover de soberheid van de gereformeerden en hun afkeer van alles wat glimt en glanst, symboliseerde satijn voor mij vrijheid, lichamelijke en erotiek. Satijnjongens waren extra aantrekkelijk omdat ze een stof droegen die eigenlijk niet bij mannen paste. Als voetballende 'satinisten' waren ze mannelijk en onmannelijk tegelijk. Dat sprak me geweldig aan."

Utopie in de dagelijkse praktijk

Hekma droomde niet van een utopische wereld waarin alle perversies geaccepteerd en gelijk waren; hij doceerde en publiceerde alsof die utopie nu al bestaat. Meer zelfs, hij belichaamde die utopie, *he was unapologetically queer*. Hij provoceerde bovendien graag. Zijn denken was zo vrij, hij dacht los van maatschappelijke normen, en

Zijn encyclopedische kennis over homoseksualiteit gaat van de 18de eeuw tot de hedendaagse homo- en queer scene

Historiek van homoseksualiteit

Hekma's werk beslaat alles over het leven, denken en schrijven over homoseksualiteit. Zo beschreef hij hoe de 18de eeuwse homoseksualiteit werd 'uitgedokterd' (hij was een Foucault-adept) terwijl er overal strenge straffen (in Nederland ook doodstraffen) stonden op sodomie of anale seks. Zijn encyclopedische kennis over homoseksualiteit gaat van de 18de eeuw tot de hedendaagse homo- en queerscene, Hekma kent alles wat academisch én activistisch met homoseksualiteit te maken heeft. Hij brengt daarbij alle mogelijke fetisjen en perversies in kaart - het lijntje met Markies de Sade die de politieke, culturele, lichamelijke en filosofische mogelijkheden van seks buiten het boekje verkende

daagde daardoor de heersende normen in verschillende contexten uit. Hij hield zich graag bezig met het soort vragen en debatten waar de meerderheid van de maatschappij zich oncomfortabel bij voelt en zocht bewust de marginale wetenschap op, omdat vandaaruit vernieuwing komt. Hij leerde me een, voor mij volledig onbekende, ondergrondse Amsterdamse gay scene kennen, en slaagde er ook bij mij meermaals in om me te confronteren met mijn eigen vooroordelen en normatieve denkkaders. Hekma was voor mij dan ook een *eye-opener*, een portaal naar een andere wereld, een voorbeeld van hoe we anders kunnen zijn en doen, ook in onze lessen en onderzoek.

Nochtans was ik het niet altijd met hem eens. Hij hield naar mijn gevoel soms erg weinig rekening met (intersecties van) structurele machtsverhoudingen in de maatschappij en hoe die mee onze seksuele verlangens vormgeven, of hoe en waar we die kunnen uiten. Dat ik vooral homoplekken leerde kennen maar veel minder plaatsen waar bijvoorbeeld vrouwen hun seksualiteit vrijelijk konden beleven, is daar niet vreemd aan en wijst mogelijks ook naar de blinde vlekken die Hekma zelf had. En ook zijn argumentatie dat seksistische of homofobe misdrijven geen aparte categorie in het strafwetboek hoeven, omdat deze gewoon onder geweldsmisdrijven kunnen vallen, vond ik niet altijd even overtuigend. Maar de vanzelfsprekendheid dat onze seksuele verlangens een plaats hebben aan de universiteit, in de aula's, in ons onderzoek of in de manier waarop we ons kleden, dat leerde ik van hem, en daarmee heeft hij voor altijd mijn kijk op de academische wereld (en eigenlijk ver daarbuiten) veranderd.

Hekma kent alles wat academisch én activistisch met homoseksualiteit te maken heeft

Grenzen van de utopie

Wie begrijpt waar Gert Hekma voor staat, begrijpt ongetwijfeld ook dat Hekma van oordeel was dat over alles moet kunnen gesproken en gedebatteerd worden, ook en vooral aan de universiteit. Daarmee tastte hij de grenzen van de academische vrijheid af. Of beter gezegd: zijn radicaal doortrekken van ideeën rond seksuele gelijkheid deden hem botsen met de grenzen van het academisch debat, wat hem niet altijd in evenveel dank afgenomen werd. Zo vond hij dat alle mensen recht hebben op seksuele verlangens, en dus ook kinderen. Bovendien maakt het in zijn optiek niet uit met wie kinderen die verlangens uittesten, of dat nu om een twaalfjarige leeftijdsgenoot dan wel een (veel) ouder persoon gaat, het enige wat telt is dat het kind daar zelf mee instemt. Voor velen praatte hij hier pedofilie mee goed, bovendien versterkt door het openlijk steunen van de oprichting van de pedofilieclub Martijn. Zijn publieke uitspraken kwamen hem op doodsbedreigingen te staan en kostten hem een promotie naar professor (hoofddocent) homogeschiedenis aan de UvA. Ook binnen activistische kringen moest hij het meer dan eens ontgelden en moest hij zich terugtrekken uit het comité van de Canal Pride in Amsterdam. Ook andere uitspraken, zoals over de islam en pedofilie, kwamen hem duur te staan en zorgden ervoor dat bij het vallen van de naam Gert Hekma het woord controversieel nooit veraf is. Nochtans zouden deze controverses ons net ook kunnen toelaten te reflecteren over welk soort debatten we wel en niet relevant en acceptabel vinden, als academisch discours of in publieke optredens, en wat we hieruit

kunnen leren over machtsrelaties in de bredere maatschappij en het vormgeven van onze kennisproductie.

Hekma daagde de heersende normen in verschillende contexten uit

Erfenis

In 2017 ging Hekma -verplicht- op emeritaat. Daar vond hij zelf niets aan, voor hem was een pensioen wachten op de dood. Zijn pensioensviering in de vorm van een conferentie duurde twee dagen en heette toepasselijk "Pleasures and Perils. Confronting Erotic Diversions". De functie van docent homostudies (hij noemde het zelf liever flickerstudies) verdwijnt hiermee, de afdeling homostudies heet nu sex and gender studies (meer gender dan seks, zei hij daarover). Hekma laat een indrukwekkende hoeveelheid academische en populariserende schrijfsels achter, die terug te vinden zijn op de website die hij vorig jaar lanceerde.

Een goede academicus ben je evenwel niet enkel op papier maar ook en vooral in je dagelijkse praktijk. En dat geraakt misschien wel wat makkelijk ondergesneeuwd in een terugblik op Hekma's impressionante, provocerende, en bij momenten controversiële, carrière en leven: hij moet een van de hartelijkste en meest genereuze mensen zijn die ik ooit heb gekend. Jonge onderzoekers zoals ik konden op zijn nimmer aflatende steun rekenen. Hij had altijd tips en advies klaar, stuurde te pas en te onpas programma's van conferenties door, want 'ook als je er niet kan zijn, dan nog kunnen de namen en onderwerpen ooit nuttig zijn' en maakte altijd tijd om af te spreken, te praten en luisteren.

Op zijn doodsprentje schreef zijn man Mattias Duyves 'The world will always welcome lovers', de tekst van zijn ex libris. Een mooier beeld dan de utopie die Gert Hekma naar deze wereld bracht, bestaat allicht niet.

Je wordt gemist, Gert.

Literatuurselectie

Hekma, G. (2009) ABC van de perversies. Amsterdam: Meulenhoff.

Hekma, G. (2013) Homoleven: rijke traditie, schamele politiek. AGORA Magazine 29 nr. 1, pp.8-11.

Hekma, G. (2016) Speaking on 'pedophilia' and its consequences. In: Academia and Identity – When research meets Activism. Eds: De Craene, V. & M. Wasserbauer, Gent & Antwerpen, pp. 36-38.

Hekma, G. (2020) Geheime homoseks op publieke toiletten. AGORA Magazine, 36 nr. 4, pp. 13-15.

Hekma, G. (s.d.) www.gertheekma.nl, laatst geraadpleegd op 24/07/2022.

Valerie De Craene (Valerie.De.Craene@vub.be) is onderzoeker aan Cosmopolis (VUB) en gastprofessor sociale en economische geografie (UGent). Ze is redacteur van AGORA.